

DIDACTIC CONDITIONS FOR DIFFERENTIATED LEARNING AND WORK WITH STUDENTS OF VARIOUS LEVELS OF PREPARATION

Rakhmonov Izzatulla

Bukhara Innovation University

Abstract

Differentiated learning is an educational approach based on the adaptation of educational content, teaching methods, task complexity, and forms of pedagogical assistance, taking into account the individual characteristics and level of preparation of students. The main goal of this training is to develop the knowledge, skills, and competencies of each student, taking into account their individual capabilities and needs.

Keywords

Education, differential, didactic, individual, modern pedagogy, small groups, problem-based learning

DIFFERENSIAL TA'LIMNING DIDAKTIK SHARTLARI VA TURLI TAYYORGARLIK DARAJASIDAGI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH

Rahmonov Izzatulla Shuhrat o'g'li

Buxoro innovatsiyalar universiteti

Annotatsiya. Differensial ta'lim o'quvchilarning individual xususiyatlari va tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda ta'lim mazmuni, o'qitish usullari, topshiriqlar murakkabligi hamda pedagogik yordam shakllarini moslashtirishga asoslangan ta'lim yondashuvi hisoblanadi. Ushbu ta'limning asosiy maqsadi har bir o'quvchining individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda uning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishdan ibora

Kalit so'z: ta'lim, differensial, didaktik, individual, zamonaviy pedagogika, kichik
guruhlar, muammoli ta'lim

ДИДАКТИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ И РАБОТА С УЧАЩИМИСЯ РАЗЛИЧНЫХ УРОВНЕЙ ПОДГОТОВКИ

Рахмонова Иззатулла Шухрат угли

Бухарский инновационный университет

Аннотация. Дифференцированное обучение — это образовательный подход, основанный на адаптации содержания образования, методов обучения, сложности заданий и форм педагогической помощи с учетом индивидуальных особенностей и уровня подготовки учащихся. Основной целью данного обучения является развитие знаний, умений и компетенций каждого учащегося с учетом его индивидуальных возможностей и потребностей.

Ключевые слова: образование, дифференциальное, дидактическое, индивидуальное, современная педагогика, малые группы, проблемное обучение

Yurtimizda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ta'lim sifatini yanada oshirish, o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish va asosiy maqsad har bir ta'lim oluvchining individual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish asosiy maqsadlardan biridir. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyati, qiziqishi, ehtiyojlari va o'zlashtirish sur'atlarini hisobga olishni muhim hisoblanadi. Sababi bir sinfda tahsil olayotgan o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi, mustaqil fikrlash qobiliyati va o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabati turlicha bo'ladi, bu esa ta'lim jarayonini tashkil etishda individual va differensial yondashuvlardan foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Differensial ta'lim bu- o'quvchilarning individual xususiyatlari va tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda ta'lim mazmuni, o'qitish usullari, topshiriqlar murakkabligi hamda pedagogik yordam shakllarini moslashtirishga asoslangan ta'lim yondashuvi hisoblanadi. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi barcha o'quvchilar

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratish bilan birga, ularning mavjud bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ta'lim jarayonida faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan bo'ladi. Shu sababli differensial ta'lim o'quvchilarning individual rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, o'quv motivatsiyasini oshirish va ta'lim samaradorligini ta'minlashda muhim pedagogik ahamiyatga ega hisoblanadi. Differensial ta'limni samarali tashkil etish pedagogdan o'quvchilarning tayyorgarlik darajasini aniqlash, ta'lim maqsadlarini to'g'ri belgilash, baholash bo'yicha darajali topshiriqlarni ishlab chiqish, moslashuvchan guruhlar bilan ishlash usullaridan foydalanish va o'quvchilarning natijalarini muntazam to'g'ri va aniq baholab borish kerak. Eng muhim jihatlaridan biri shundaki, bilimlarni o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan o'quvchilarga qo'shimcha pedagogik yordam ko'rsatish, shu bilan birga, yuqori tayyorgarlik darajasiga ega o'quvchilar uchun murakkab va ijodiy topshiriqlarni tashkil etish ta'lim jarayonining muhim vazifalaridandir.

Ta'lim jarayonida barcha o'quvchilarga bir xil yondashuvni qo'llash ularning individual ehtiyojlarini to'liq qondirmasligi sababli differensial ta'limning didaktik shartlarini aniqlash, turli tayyorgarlik darajasidagi o'quvchilar bilan ishlashning samarali metodlarini o'rganish hamda ularni pedagogik amaliyotga tatbiq etish dolzarb ilmiy-metodik masalalardan biridir. Bir sinfda tahsil olayotgan o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish tezligi, fikrlash qobiliyati, mustaqil ishlash ko'nikmalari, qiziqishlari va o'quv motivatsiyasi turlicha bo'ladi. Ayrim o'quvchilar yangi mavzuni tez tushunib, murakkab topshiriqlarni mustaqil bajara oladi, boshqa o'quvchilarga esa mavzuni o'zlashtirish uchun qo'shimcha tushuntirish, ko'rgazmali vositalar, takrorlash va individual yordam zarur.

An'anaviy ta'limda ko'pincha barcha o'quvchilarga bir xil topshiriq, bir xil tushuntirish va bir xil vaqt ajratiladi, bunday yondashuv ayrim o'quvchilar uchun juda oson, boshqalari uchun esa haddan tashqari murakkab bo'ladi. Shu sababli

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

o‘quvchilarda bilimlarni o‘zlashtirishdagi tafovutlar kuchayishi, ayrim o‘quvchilarda o‘ziga ishonchsizlik yoki o‘qishga nisbatan qiziqishning pasayishiga olib keladi. Differensial ta’lim esa har bir o‘quvchining rivojlanish imkoniyatlarini hisobga olib, uning bilim va ko‘nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yordam beradi. Zamonaviy o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quvchilarning individual rivojlanishini tashkil etuvchi, ularning imkoniyatlarini aniqlovchi, ta’lim faoliyatini boshqaruvchi va mustaqil fikrlashini rag‘batlantiruvchi mutaxassisdir.

Differensial ta’limning asosiy g‘oyasi shundaki, barcha o‘quvchilarga bir xil usulda ta’lim berish har doim ham bir xil natijaga olib kelmaydi, sababi o‘qituvchi o‘quvchilarning imkoniyatlarini o‘rganib, ularga mos ta’lim sharoitlarini yaratishi va shu asosida darslarni olib borishi shart. Adabiyotlarda differensial ta’lim ko‘pincha individual yondashuv, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim va inklyuziv ta’lim bilan bog‘liq holda izohlanadi, biroq bu tushunchalar bir biridan farqlanadi. Individual yondashuv muayyan o‘quvchining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olishga qaratilgan bo‘lsa, differensial ta’lim esa o‘quvchilar o‘rtasidagi farqlarni aniqlab, ta’lim jarayonini shu farqlarga moslashtirishga qaratilgan. Inklyuziv ta’lim barcha o‘quvchilarning, jumladan, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning ham sifatli ta’lim olish imkoniyatlarini ta’minlashga yo‘naltirilgan. Differensial ta’lim inklyuziv muhitda ham muhim pedagogik vosita bo‘la oladi.

Differensial ta'limning muhim xususiyati — o'quvchilarga turlicha talab qo'yish bilangina cheklanmasdan, ularning har biri uchun rivojlanishga imkon beradigan sharoit yaratishdir. Masalan, bir mavzuni o'rganishda ayrim o'quvchilar tayanch tushunchalarni mustahkamlaydi, boshqalari standart masalalarni yechadi, yana bir guruh o'quvchilar esa ijodiy yoki tadqiqot xarakteridagi vazifalarni bajarib boradi. Bunda barcha o'quvchilar mavzuning asosiy maqsadini tushunishga intiladi, ammo bu maqsadga erishish uchun foydalaniladigan vositalar va topshiriqlar turlicha bo'ladi. Ushbu ta'lim o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, o'z imkoniyatlarini anglab yetishi, mas'uliyati va o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirib boradi. Shu bilan birga u o'qituvchiga sinfdagi o'zlashtirish tafovutlarini aniqlash va ta'lim sifatini oshirish imkonini yaratadi.

Differensial ta'limning asosiy maqsadi har bir o'quvchining individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda uning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat bo'lib ushbu maqsad bir nechta vazifalarni o'z ichiga olgan holda olib boriladi.

- o'quvchilarning *boshlang'ich bilim darajasi aniqlanadi* va o'qituvchi yangi mavzuni boshlashdan oldin o'quvchilarning avvalgi bilimlari, tayanch tushunchalarni qay darajada o'zlashtirgani va qanday qiyinchiliklarga duch kelayotganini o'rganib boradi.

- ta'lim jarayoni o'quvchilarning *imkoniyatlariga moslashtiriladi* va topshiriqlarning murakkabligi, ko'rsatmalar hajmi, ishlash sur'ati va yordam shakli o'zgartirilishi mumkin.

- o'quvchilarning *mustaqil ta'lim olish ko'nikmalari rivojlantiriladi* va o'quvchilar o'z faoliyatini rejalashtirish, ma'lumot izlash, xatolarini aniqlash va natijalarini baholashga o'rgatilinadi.

- yuqori darajadagi o'quvchilarning *bilimlarini chuqurlashtirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratiladi* va ular murakkab masalalar, ijodiy loyihalar va tadqiqot topshiriqlarini bajarish orqali o'z salohiyatlarini oshiradilar.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

- bilimlarni *o'zlashtirishda qiynalayotgan o'quvchilarga o'z vaqtida yordam ko'rsatiladi* va bunda mavzuni qayta tushuntirish, namunalar berish, tayanch sxemalar va qo'shimcha mashqlardan foydalaniladi.

- *barcha o'quvchilarda ijobiy o'quv motivatsiyasi shakllantiriladi* va o'quvchining faqat boshqalar bilan taqqoslanishi emas, balki o'zining avvalgi natijalariga nisbatan rivojlanishi ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Differensial ta'limning vazifalari quyidagi tamoyillar asosida belgilanadi

Ilmiylik tamoyili: o'quvchilarga ilmiy asoslangan, ishonchli bilimlar berish.

Tizimlilik va izchillik tamoyili: bilimlarni oddiydan murakkabga qarab o'rgatish.

Onglilik va faollik tamoyili: o'quvchilarni bilimlarni anglab o'zlashtirishga jalb etish.

Ko'rgazmalilik tamoyili: zarur hollarda tasvir, sxema, jadval, model va boshqa vositalardan foydalanish.

Individual yondashuv tamoyili: o'quvchining imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish.

Mustahkamlik tamoyili: olingan bilimlarni takrorlash va amaliyotda qo'llash.

Teskari aloqa tamoyili: o'quvchi natijalari haqida muntazam ma'lumot olish va ta'limni shu asosda takomillashtirish. Mazkur tamoyillar birgalikda qo'llangandagina differensial ta'lim o'z samarasini beradi.

Didaktik shartlar - ta'lim jarayonining samarali tashkil etilishi va belgilangan maqsadlarga erishilishini ta'minlovchi pedagogik omillar yig'indisidan iborat. Differensial ta'limda bu shartlar alohida ahamiyatga ega, chunki o'quvchilarning farqli ehtiyojlarini hisobga olish puxta rejalashtirish va muntazam tahlilni olib borish shart. Buning uchun, o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganib, ta'lim maqsadlarining aniq belgilashi ta'lim mazmuni va topshiriqlarni moslashtirishi, o'qitish metodlari va shakllarining xilma-xilligi qulay va psixologik xavfsiz ta'lim

muhiti, muntazam teskari aloqa va baholash o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi o'quv-metodik resurslarning yetarliligi alohida ahamiyatga ega. Differensial ta'limni tashkil etishdan oldin o'quvchilarning mavzu bo'yicha tayyorgarlik darajasini aniqlash shart. Bu jarayon diagnostik baholash orqali amalga oshiriladi. Diagnostika o'quvchilarning qaysi bilimlarni egallagani, qanday xatolarga yo'l qo'yayotgani va qaysi yo'nalishda yordamga muhtojligini aniqlanadi. Tayyorgarlik darajasini aniqlashning asosiy usullari: diagnostik testlar, kuzatish, suhbat, amaliy topshiriq, yozma ishlar va portfoliolar kiradi.

Diagnostika natijalariga asoslanib, o'qituvchi o'quvchilarga quyidagi yordam darajalarini belgilaydi:

- boshlang'ich yoki qo'shimcha yordamga ehtiyoj sezadigan daraja
- o'rta yoki asosiy talablarni o'zlashtirish darajasi
- yuqori tayyorgarlik darajasi.

Yuqoridagi darajalar qat'iy va doimiy toifalar hisoblanmaydi va o'quvchi bir fan yoki mavzuda yuqori natija ko'rsatib, boshqa mavzuda qo'shimcha yordamga ehtiyoj sezadi. Shuning uchun guruhlar moslashuvchan bo'lishi va diagnostika natijalariga qarab yangilanib boriladi. O'quvchilarni ochiq tarzda "kuchsiz", "o'rtacha" yoki "kuchli" deb belgilashdan saqlanish kerak, sababi nomlashlar o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Guruhlarni topshiriq turi yoki yordam ehtiyojiga qarab tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Differensial ta'lim samaradorligi o'qituvchining o'quvchilar ehtiyojiga mos metodlarni to'g'ri tanlay olishi muhim hisoblanadi. Shunday metodlarga quyidagilarni misol keltirish mumkin:

Darajalashtirilgan topshiriqlar usuli- bir mavzu bo'yicha turli murakkablikdagi mashqlarni tayyorlash va o'quvchilarga ularning tayyorgarligiga mos topshiriqlarni taklif qilish usulidir.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

Individual yondashuv usuli - har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olishga asoslangan. O'qituvchi o'quvchining xatolari, qiziqishlari va o'zlashtirish sur'atini kuzatib, zarur yordamni belgilay olish.

Kichik guruhlarda ishlash- Guruhli ta'lim o'quvchilarning o'zaro hamkorligini rivojlantiradi. Guruhlar turli mezonlar asosida shakllantirilishi mumkin.

Moslashuvchan guruhlash- o'quvchilar doimiy ravishda bir guruhda qolmaydi. Guruh tarkibi mavzu, topshiriq va diagnostika natijalariga qarab o'zgarib boradi.

Tayanch va yo'naltiruvchi yordam berish-o'quvchining topshiriqni mustaqil bajarishiga ko'maklashadigan materiallar va ko'rsatmalardan iborat.

Muammoli ta'lim usuli - o'quvchilar oldiga yechimini izlashni talab qiladigan savol yoki vaziyat qo'yishga asoslanadi. Bu usul tahliliy fikrlash, dalillash va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

Loyiha asosida o'qitish-o'quvchilar muayyan mavzu bo'yicha ma'lumot to'playdi, reja tuzadi, amaliy ish bajaradi va natijani taqdim etadi.

Juftlikda o'qitish va o'zaro yordam- o'quvchilarga bir-birining fikrini tinglash, savol berish, tushuntirish va xatolarni birgalikda aniqlash.

Mustaqil ish va tanlov topshiriqlari -O'quvchilarga muayyan maqsad doirasida topshiriqni tanlash imkonini berish ularning mas'uliyati va motivatsiyasini oshirishi mumkin.

Qo'shimcha mashg'ulot va chuqurlashtirilgan ta'lim- Bilimlarni o'zlashtirishda qiynalayotgan o'quvchilar uchun qo'shimcha mashqlar, qisqa takrorlash mashg'ulotlari va individual maslahatlar tashkil etilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda differensial ta'lim zamonaviy pedagogikaning o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan muhim yondashuvlaridan hisoblanadi. Asosiy mohiyati ta'lim jarayonini o'quvchilarning individual imkoniyatlari, bilim darajasi, qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etiladi. Differensial ta'limni samarali amalga oshirish

uchun, avvalo, o'quvchilarning boshlang'ich tayyorgarlik darajasini aniqlash, ta'lim maqsadlarini belgilash, mos topshiriqlarni tanlash, turli o'qitish metodlaridan foydalanish va muntazam teskari aloqa tashkil etish va psixologik xavfsiz muhit, o'qituvchining metodik tayyorgarligi, yetarli o'quv resurslari ham muhim ahamiyatga kasb etadi. Turli tayyorgarlik darajasidagi o'quvchilar bilan ishlashda darajalashtirilgan topshiriqlar, individual yondashuv, moslashuvchan guruhlash, juftlikda ishlash, tayanch yordam, muammoli ta'lim, loyiha usuli va mustaqil topshiriqlardan foydalaniladi. Bu metodlar o'quvchilarning o'zlashtirish sur'ati va ehtiyojlariga mos sharoit yaratishga yordam beradi. Bunda o'quvchilarni doimiy ravishda kuchli va kuchsiz guruhlarga ajratib qo'ymaslik, ularning rivojlanish imkoniyatlariga ishonish va shaxsiy yutuqlarini e'tirof etish zarur. Differensial ta'lim o'quvchilar o'rtasidagi farqlarni kuchaytirishga emas, balki har birining rivojlanishiga ko'maklashishga xizmat qilishi zarur. Differensial ta'limning samaradorligi o'qituvchining o'quvchilarni chuqur o'rganishi, darsni puxta rejalashtirishi, metodlarni to'g'ri tanlashi va ta'lim natijalarini muntazam tahlil qilishiga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 42 с.
3. Байденко В.И. Компетенции в профессиональном образовании: к освоению компетентностного подхода. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 115 с.
4. Новиков А.М. Методология образования. — М.: Эгвес, 2006. — 488 с.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

5. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. — М.: Академия, 2010. — 368 с.
6. Сластёнин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика. — М.: Академия, 2013. — 608 с.
7. Бозкурт А. и др. Глобальный взгляд на прерывание образования в условиях пандемии COVID-19: образование в период неопределенности и кризиса // Азиатский журнал дистанционного образования. – 2020. – Т. 15. – № 1. – С. 1–126.
8. Редеккер К. Европейская рамка цифровой компетентности педагогов (DigCompEdu). – Люксембург: Издательство Европейского Союза, 2017.
9. Вогт Й., Фиссер П., Гуд Дж., Мишра П., Ядав А. Вычислительное мышление в обязательном образовании: перспективы исследований и практики // Образование и информационные технологии. – 2015. – Т. 20. – № 4. – С. 715–728.
10. Лакин Р. и др. Искусственный интеллект и будущее обучения. – Париж: ЮНЕСКО, 2022.
11. Селвин Н. Образование и технологии: ключевые вопросы и дискуссии. – 3-е изд. – Лондон: Routledge, 2022.